

Hititlerin Suriye Krallıkları ile Yaptıkları Vassal Antlaşmalar

Mehtap Dinçer*

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar,
Dr. Öğr. Üyesi,
Burdur Mehmet Akif Ersoy
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bölümü,
Burdur/TÜRKİYE
mdincer@mehmetakif.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6334-9184

Geliş: 31 Mayıs 2024
Kabul: 7 Ekim 2024
Yayın: 10 Kasım 2024

Bu çalışma ön inceleme sürecinde
ve yayımlanmadan önce
iThenticate ile taranmıştır.

ÖZ

Yazılı belgelerin mevcut olmadığı, tarih öncesi dönemlerde, insanların çeşitli konularda uzlaşma sağlamaya yönelik yöntemler geliştirdikleri muhtemeldir. Ancak tarihi çağlar başladıktan sonra, uzlaşma ve antlaşmalar yazılı metinlere aktarılmıştır. Dolayısıyla tarih öncesi dönemlerde, konu hakkında çok fazla bilgi sahibi değiliz ancak tarihi dönemlerden kalan metinler bize uzlaşma sağlanan konular, antlaşmanın tarafları ve koşulları hakkında bilgi sağlamaktadır. Antlaşmalar ve antlaşma metinleri dendiğinde Eski Çağ tarihinde ilk akla gelen Hitit Devleti olmaktadır. Devletlerarası siyasetini ağırlıklı olarak bu çerçevede yürüten Hitit Devleti çağdaşı olan büyük devletlerle olan ilişkilerini genellikle vassal devletlerle yapılan bağlayıcı antlaşmalar üstünden yürütmüştür. Vassal antlaşmalar içerisinde ise günümüz Suriye'sinin topraklarında konumlanmış, dönemin nispeten küçük devletleri ile yapılan antlaşmalar geniş yer tutmaktadır. Suriye o dönemde, sahip olduğu yer altı ve yer üstü zenginlikleri ve stratejik konumu nedeniyle Mısır, Mitanni ve Hitit gibi büyük devletlerin hâkimiyet altına almak istedikleri bir konumda olmuştur. Bu nedenle mücadele alanı haline gelen Suriye'deki devletler bu mücadeleden paylarına düşeni almışlar, varlıklarını devam ettirebilmek adına büyük devletler arasında denge politikası yürütmüşlerdir. Bu makale, bahse konu devletlerle Hitit Devleti arasında düzenlenen vassal antlaşmalarını geleneksel tipoloji ve içerik bakımından inceleyerek, dönemin uluslararası politikalarının belirlenmesindeki etkilerini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Halep, Ugarit, Amurru, Nuḫḫašše.

Vassal Treaties of the Hittites with the Syrian Kingdoms

Research Article

* Responsible Author,
Assist. Prof. Dr.,
Burdur Mehmet Akif Ersoy
University, Faculty of Education,
Department of Turkish and Social
Sciences Education,
Burdur/TURKIYE
mdincer@mehmetakif.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6334-9184

Received: 31 May 2024
Accepted: 7 October 2024
Published: 10 November 2024

This paper was checked for
plagiarism using iThenticate
during the preview process and
before publication.

Copyright

This work is licensed under
Creative Commons Attribution
4.0 (CC BY-NC 4.0)
International License

ABSTRACT

In periods preceding the advent of written records, it is likely that people developed various methods for reaching consensus on various issues. However, with the onset of historical eras, consensus and agreements were recorded in written texts. Consequently, while our knowledge of prehistorical periods is limited, texts from historical periods provide us with information on the issues addressed, the parties involved, and the conditions of these agreements. When discussing treaties and treaty texts in the context of Ancient History, the Hittite Empire prominently comes to mind. The Hittite Empire, which conducted its interstate diplomacy predominantly through such agreements, managed its relations with contemporary major states through binding treaties with vassal states. Among these vassal treaties, agreements with relatively smaller states located in what is now modern-day Syria are particularly significant. Due to its underground and surface resources and strategic location, Syria was a coveted region for major powers such as Egypt, Mitanni, and the Hittites. Consequently, the states within Syria, which became a battleground, engaged in a balance-of-power strategy among major states to maintain their existence. This article aims to examine the vassal treaties between the Hittite Empire and these states in terms of traditional typology and content, and to highlight their impact on the international politics of the period.

Keywords: Hittite, Aleppo, Ugarit, Amurru, Nuḫḫašše

Funding: The author has reported that this study received no financial support.

Conflicts of interest: The author declares that there are no potential conflicts of interest.

Peer Review: External, double-blind

Finansman: Herhangi fon veya maddi destek kullanılmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör hakemlik.

Atıf - Cite: Dinçer, M. Hititlerin Suriye Krallıkları ile Yaptıkları Vassal Antlaşmalar. *History Studies* 16, no. 4 (2024): 537-553.

Giriş

Tarihsel süreçte gerek ilkel topluluklarda gerekse devletler düzeyinde ilişkilerin genellikle savaş ve barış üzerinden yürütüldüğü bilinmektedir. Uluslararası yaşamın temel unsurlarından olan savaş, önce ittifak ilişkilerini kurmuş, ittifakların taktiksel doğasını belirlemiştir¹. Her topluluğun stratejisi aynıdır: “özerk benliklerinde ısrar etmek”². Gerek ilkel topluluklarda gerekse devletler düzeyinde, diğer gruplar ya dost ya düşman olarak görülmektedir. İlk grupla çeşitli ittifaklar kurulmaya çalışılırken, ikinci grupla savaş riski kabul edilmiştir. Yalnız başına askerî harekâta kalkışmak çok tehlikeli olacağından, topluluklar ittifaklar kurmaya mecbur kalmışlardır³. Fakat iki ya da daha fazla insan grubu arasındaki ilişkileri düzenlemek üzere belirlenen ilk ittifak kurallarının ne zaman ve hangi koşullar altında oluşturulduğunu bilmiyoruz.

Yazı ilk olarak MÖ 4. binyılın sonlarında, antik Uruk bölgesinde ortaya çıkmıştır. Siyasi olayları bildiren ilk kraliyet yazıtları yaklaşık olarak MÖ 2500'lere tarihlendirilmektedir⁴. Bu döneme ait, mevcut belgeler Güney Mezopotamya'da, yarım düzine şehir devletinin aralarındaki mücadelelerini aktarmaktadır. Belgelerde, üçüncü bir tarafın verdiği tahkim kararlarına, iki rakip şehir devleti arasında imzalanan saldırmazlık anlaşmalarına ve bu anlaşmaların defalarca ihlal edildiğine dair veriler bulunmaktadır⁵. Devletlerarası bir anlaşmanın mevcut en eski kaydı, Lagaş Kralı Eanatum'un döneminde “Akbabalar Steli” üzerine yazılmış olandır. Aslında bu tam olarak bir antlaşma metni değildir, Umma şehir devletinden, tartışmalı toprakların geri alınması vesilesiyle yazılmış anıtsal bir kraliyet binası yazıtıdır⁶.

Eski Yakın Doğu halkları “antlaşma” için tek bir teknik terime sahip değildir. Hem bir kavram hem de bir nesne olarak antlaşmayı ifade etmek için çoğunlukla metonimik ya da sinekdoşik temsiller olmak üzere sayısız ifade kullanmışlardır. Bu ifadeler bölgeye ve döneme göre değişmekle birlikte, genellikle çağdaş anlaşmaların temel bileşenlerini temsil etmektedir. Akadça'da, “tuppi lipit napiştım” (boğaza dokunma tableti)⁷, “tuppi nış ilim/tuppu şa nış

¹ Pierre Ciastres, *Archeology Of Violence*. Çeviren Jeanine Herman, (Semiotext(e), 2010) 275.

² Ciastres, *Archeology Of Violence*, 266.

³ Ciastres, *Archeology Of Violence*, 266.

⁴ Amnon Altman, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law*. Editör Randall Lesaffer, (Boston: Martinus Nijhoff, 2012) 1.

⁵ Altman, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law*, 3.

⁶ Altman, *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law*, 20.

⁷ “tuppi lipit napiştım” (boğaza dokunma tableti), bu bir antlaşmanın muhatapları tarafından edilen yeminlere bağlı sembolizmin daha grafik bir anlatımıdır. Boğaza dokunmak, yeminin ciddiyetini göstermenin canlı bir yoludur ve kral sözünü tutmazsa kendi boğazını keseceğini ifade etmektedir. Bir hayvan kurban edildiğinde de benzer bir durum sembolize ediliyor gibi görünmektedir. Hammurabi, bir antlaşmanın şartlarına uyulduğunu göstermek için bu özel yemin etme yöntemini kaydeden ilk Mezopotamya hükümdarlarından biridir. Kayıtlara göre; Yarım-Addu bir mektubunda Hammurabi'nin sarayında gözlemlediği prosedürü şöyle anlatmaktadır: “Hammurabi Borsipa'ya gittiğinde, Eşnunna'nın efendisinin habercileri de ona katıldı. Ellerine küçük tableti aldılar. Eşnunna'nın efendisine tabletin yanında yemin ettirecekler [kelimenin tam anlamıyla 'boğazına dokunacaklar'] ... ve burada Hammurabi yemin edecek ['boğazına dokunacak'].” Bir başka anlatıda Hammurabi'nin antlaşma metnini içeren “tanrıların yaşam tabletine” dokunduğu ve sonra bir buzağı kesilirken “boğazına dokunduğu” aktarılmaktadır. Geniş bilgi için bkz; Larry May, “Ancient Peace Treaties and International Law”, *International Law and Peace Settlements* içinde., Editör Marc Weller, Mark Retter, Andrea Varga (Cambridge University Press, 2021), 39; Dominique Charpin, “Chroniques Bibliographiques 18. Les Débuts Des Relations Diplomatiques Au Proche-Orient Ancien,” *Revue d'assyriologie et d'archéologie orientale* 110, (2016): 180-181.

ilāni" (tanrı[ların] hayatı üzerine [yemin] tableti)⁸ veya "şimdatum" (kararname, düzenleme, antlaşma) ifadeleri kullanılmıştır. MÖ 2. binyılın ilk yarısında "rikiltu" (bağ, antlaşma), "riksu/rikistu/rikiltu u māmītu" (bağ ve yemin), MÖ 2. binyılın ikinci yarısında ise "tuppi riksi/tuppu (ša) rikilti" (bağ tableti) veya "tuppu ša rikilti u ša māmīti" (bağ ve yemin tableti), ve "adê" (antlaşma, sözleşme, sadakat yemini), "adê (u) māmītu/tāmītu" (~yeminli antlaşma) veya "tuppi adê" (antlaşma tableti) ifadeleri kullanılmıştır. Diğer dillerde aynı bağlamda kullanılan ifadeler arasında Aramice'de "cdn/c dy" (antlaşma, anlaşma), Mısır dilinde "nt-c" (düzenleme, emirname, reçete), İbranice'de "b^erīt" (antlaşma) ve "ʿālāh" (yemin, lanet), Hititçe'de "išhiul-" (bağ) ve "lingai-" (yemin) ve Ugaritçe'de "mšmt" (antlaşma, anlaşma) yer almaktadır⁹. Şunu da eklemek gerekir ki, bu terimlerin bazılarında kelimelerin anlam ve kapsamı tartışmalıdır.

Eski Çağ tarihinde, ittifak ve barış antlaşmalarını bir devlet politikası haline getiren Hitit Devleti için ayrı bir sayfa açmak gerekmektedir. Çalışmamızda, Hitit Devleti'nin çağdaşı olan, dönem dönem siyasi ilişkilerinin boyutunun farklılaştığı devletlerle yaptığı, boyun eğdirme antlaşmaları konu edilmiştir. Fakat çalışmanın kapsamı gereği, Hitit Krallarının, Suriye vassalları için düzenledikleri belgelerle sınırlandırılmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde genellikle boyun eğdirme antlaşmaları olarak kabul edilen antlaşma metinlerine odaklanılacaktır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizine başvurulmuştur. Yakın Doğu'da bilinen antlaşmaların yarısından fazlasının Hitit arşivlerinden olması gerekçesiyle büyük oranda Hitit metinleri külliyatından faydalanılmıştır. Bu metinler, Catalogue of Hittite Text (CTH)'deki numaralarına göre alıntılanmıştır. Ayrıca bu çalışmada içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, söz konusu kataloğun CTH 49 CTH 62, CTH 92, CTH 105, CTH 51-52, CTH 53, CTH 66, CTH 75 sayılı bölümleri ile sınırlandırılmıştır. Bahse konu kataloğun dışında arşiv belgelerinin çevirileri için başvurulan kaynaklar arasında J. B. Pritchard (1969), G. Beckman (1996), E. F. Weidner (1923), J. Nougayrol (1956), M. Dietrich ve O. Loretz (1968), vd. yer yerilmiştir.

1. Suriye Vassal Antlaşmalarının Geleneksel Tipolojisi

Charles Texier Orta Anadolu'da, Boğazköy yakınlarındaki antik kalıntıları bulduğunda yıl 1834'tür¹⁰. 1870'te, J. Johnson ve S. Jessup, Suriye'nin kuzeyindeki Hama'da "figür ve işaret" yazılı dört taş bulmuştur¹¹. Zamanla hiyeroglif semboller sadece Kuzey Suriye'de değil, Anadolu'nun da her yerinde ortaya çıkmaya başlamış ve Texier ile diğerlerinin Yazılıkaya'da karşılaştıkları yazıtların da aynı yazı geleneğinin bir parçası olduğu anlaşılmıştır¹². 1887 yılında Mısır'daki Tel el-Amarna'da büyük bir diplomatik arşiv keşfedilmiştir. 1902'de, J. Knudtzon Amarna arşivi üzerinde yaptığı çalışmanın sonucunda, dilin muhtemelen Hint-

⁸ İlahi Katılım, Eski Çağ toplumları, tanrıların antlaşmalar önerme ve sonuçlandırma kapasitesine sahip olduklarına inanmaktadır. Tanrılar diğer tanrılarla ve dünyevi hükümdarlarla, halklarla ve bireylerle antlaşma ilişkilerine girebilmektedirler. Antlaşmalara tanık olarak çağrılan tanrılar aynı zamanda antlaşmalara eşlik eden yeminlerin uygulayıcıları ve antlaşma hükümlerinin garantörleridir. Buna ek olarak, büyük güçlerin yöneticileri, astlarının itaatini sağlamak için daha doğrudan önlemlerden de yararlanmaktadır. Geniş bilgi için bkz; May, "Ancient Ancient Peace Treaties and International Law", 40.

⁹ Gábor Sulyok, "Treaties, Origin", *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* içinde., Editör Wolfrum Rüdiger (Oxford University Press, Oxford: 2015), 1.

¹⁰ Billie Jean Collins, *The Hittites And Their World*. Editör Andrew G. Vaughn, (Society of Biblical Literature, 2007) 1.

¹¹ Archibald Henry Sayce, *The Hittites*. (The Religious Tract Society, 1890) 57-59.

¹² William Wright, *The Empire of the Hittites*. (James Nisbet & Company, 1886) 54.

Avrupa dil ailesine ait olduğu sonucuna varmıştır¹³. Boğazköy’de 1906 yılında H. Winckler’in başkanlığında kazılar başlamıştır. Dönemin diplomatik dilinde bu kadar çok metnin bulunması, Winckler’i Hitit Uygarlığı’nın başkentinin Karkamış değil Boğazköy olduğu yönünde doğru sonuca götürmüştür¹⁴. Mevcut antlaşma metnlerinin çoğu Hitit yönetim merkezindeki arşivlerde ve Hitit kontrolündeki yönetim merkezlerinde ele geçmiştir.

Hitit Devleti’nin kurucularının Anadolu’ya ne zaman ve nereden geldikleri henüz netleşmemiştir ancak kurdukları devletin tarihi, Anadolu’da Geç Tunç Çağı’nın tamamını kapsar. Bu dönemin başlangıcında Hitit Devleti, Orta Tunç Çağı boyunca bölgeyi işgal eden kanton yönetimler mozaiğinden, Kuzey-Orta Anadolu’da, Kızılırmak’ın kıvrımında ortaya çıkmıştır. Hitit tarihinin “Eski Krallık” olarak adlandırılan ilk evresinde, Hitit hükümdarları Anadolu’da kademeli olarak üstünlük kazanmışlardır. İmparatorluk dönemi olarak adlandırılan bir sonraki aşamada Hititler, Batı Anadolu, Kuzey Levant ve Yukarı Mezopotamya’nın büyük bir bölümünde egemenliklerini genişleterek jeopolitik üstünlük kazanırken, Mısır, Mitanni ve Asur gibi dönemin büyük güçleriyle, eşit şartlarda temaslarda bulunmuşlardır¹⁵. MÖ 14. yüzyılın ortalarında Hitit İmparatorluğu’nun bir tür “bölgesel hegemonik süreklilik” politikası uyguladığı görülmektedir¹⁶. 14. ve 13. yüzyıllarda Hitit İmparatorluğu dört temel bileşenden oluşmaktadır: Hitit başkenti Hatti ve çeşitli bölgesel idari noktaların yer aldığı merkez bölge, kralın ya da memurlarının doğrudan yönetiminde olan, merkezin çevresindeki alanlar, krala bağlı ancak yerel liderlerin otoritesi altında bulunan vassal devletler¹⁷. Bahse konu politikanın en önemli unsuru siyasi antlaşmalar olmuştur. Antlaşma metnlerinin geleneksel tipolojisi, sözleşme taraflarının siyasi statüsüne dayanmakta ve iki ana kategoriye içermektedir: eşit ve eşit olmayan antlaşmalar. İkincisi daha çok “vassal anlaşmaları”, “hükümdarlık anlaşmaları” veya “tabiiyet anlaşmaları” olarak bilinmektedir¹⁸. Bu antlaşmalar bir hükümdarın kendisinden daha aşağı statüdeki bir hükümdara ya da siyasi ve sosyal olarak örgütlenmemiş halklara yönelik hazırladığı boyun eğdirici antlaşmalardır. Bu antlaşmalar, tampon bölgeler oluşturulması ve komşu halkları pasifize etmek için uygun bir araç sunmuştur¹⁹. Antlaşmalar, alternatif veya çelişkili yorumların önüne geçmek için ciddi bir titizlik ve karmaşıklıkla formüle edilmiştir. Hükümler tipik olarak kazuistik tarzı takip etmiş ve hem antlaşmaların hem de hukuk kodlarının karakteristik bir özelliği olan “eğer” (šumma) bağlacı ile sunulmuştur. Aynı döneme ait Hitit-parite antlaşmaları ise bir giriş, tarihi bir ön söz, taahhüt bölümü, bir tablet maddesi, ilahi tanıkların listesi, bir lanet ve kutsama bölümü içermektedir. Tarihsel ön söz, tabiiyetin gerekçesini sunmaktadır, tablet maddesi ise antlaşmanın saklanması ve periyodik olarak okunmasını sağlanmaktadır. Antlaşmalar Akadça, Aramice, Mısırca, Elamca, Hititçe ve Ugaritçe gibi çeşitli dillerde yapılmıştır. Fakat antlaşmaların büyük bir kısmı, Akadça ile yazılmıştır²⁰. MÖ 2. binyılda diplomasi dili Akadça’dır ve devletler düzeyindeki yazışmaların çoğu bu dilde düzenlenmiştir.

¹³ Gary Beckman, “The Hittite Language and its Decipherment”, *Bulletin of the Canadian Society for Mesopotamian Studies* 31, (1996): 26.

¹⁴ Collins, *The Hittites And Their World*, 1-3-5.

¹⁵ Alvisse Matessi, “The Making of Hittite Imperial Landscapes: Territoriality and Balance of Power in South-Central Anatolia during the Late Bronze Age”, *Journal of Ancient Near Eastern History* 3, no.2 (2016): 117-118-119.

¹⁶ Matessi, “The Making of Hittite Imperial Landscapes”, 119.

¹⁷ Trevor Bryce, *The Kingdom Of The Hittites*. (Oxford University Press, 2005) 44.

¹⁸ Sulyok, “Treaties Origin”, 2.

¹⁹ Sulyok, “Treaties Origin”, 2.

²⁰ Sulyok, “Treaties Origin”, 2.

Hitit Kralları, Mezopotamya, Mısır ve Ege arasındaki kavşak noktasının aktif ticaretinden gelecek haraç ve vergi zenginliğinin sürekli akışını sağlayacak olan Suriye'nin hâkimiyetini devlet politikası haline getirmiştir²¹. Bu politika gereği düzenlenen boyun eğdirme antlaşmalarının bileşenleri genellikle aynıdır. Metinler Hitit büyük kralının ismini, unvanlarını ve soyağacını içeren giriş bölümüyle başlamaktadır ve bu bölümde vassaldan bahsedilmemektedir. Ardından gelen tarihsel girişte ise Hatti ile vassal devlet arasındaki ilişkilerin önceki seyri ortaya koyulmakta ve söz konusu kişinin neden Hatti'ye sadık olması gerektiğinin altı çizilmektedir. Üçüncü bölüm, tüm vassallara yüklenen; haraç, askeri yardım, kaçakların iadesi ve büyük kralın tayin ettiği varisin Hitit tahtına geçmesini garanti etmek gibi hüküm ve sorumlulukları içermektedir. Hitit vassallarının kendi aralarında savaşmaları yasaklanmıştır, aralarındaki anlaşmazlıkları Hitit kralının hakemliğine sunmaları gerekmektedir. Nadiren, tâbi hükümdarın her yıl Hitit sarayını ziyaret ederek majestelerine bizzat saygı göstermesi istenmiştir. Birçok antlaşma belgesi vassalın ülkesinin sınırlarını da belirlemektedir. Dördüncü bölümde, antlaşmanın üzerine yazıldığı metal tabletin, vassalın baş tanrısının tapınağında saklanması ve burada tanrıların gözetimi altında tutulması ile ilgili hükümler bulunur. Ayrıca tabletin belirli aralıklarla tebaanın önünde okunması da bu hükme bağlanmıştır. Beşinci bölümde ilahi tanıkların listesi sunulmuştur. Her iki tarafın tanrıları, hükümlere ve yeminlere tanıklık etmeleri için çağrılmaktadır. Altıncı ve son bölümde ise lanetler ve kutsamalar bulunmaktadır. Burada vassal, antlaşmayı garanti eden tanrıların önünde çeşitli dualar okumaktadır ve büyük kral yükümlülüklerini yerine getirmesi koşuluyla vassalın üzerine bir dizi kutsama telaffuz etmektedir. Vassal, antlaşma hükümlerine uyacağına dair çok sayıda tanrının huzurunda yemin etmek zorundadır²².

2. Hitit Devleti'nin Suriyeli Vassalları ile Yaptıkları Antlaşmalar

Hitit Devleti'nin Suriye Devletleri ile yapmış olduğu vassal antlaşmalar CTH numaraları ve iki muhatabın isimleriyle listelenerek aşağıda verilmiştir:

“CTH 49” I.Şuppiluliuma – Amurrulu Aziru

“CTH 62” II. Murşili – Amurrulu Tuppi-Teşşup

“CTH 92” III. Hattuşili – Amurrulu Bentešina

“CTH 105” IV. Tuthaliya – Amurrulu Şauşgamuwa

“CTH 51–52” I. Şuppiluliuma – Mitannili Şattiwaza

“CTH 53” I. Şuppiluliuma – Nuḫḫaššeli Tette

“CTH 66” II. Murşili – Ugaritli Niqmepa

“CTH” 75 II. Murşili – Halepli Talmi-Şarruma (Muwattalli'nin resmi kopyası II)²³

Yukarıda CT numaraları ile verilen antlaşma metinleriyle ilgili ayrıntılar aşağıdaki başlıklar altında, eldeki veriler doğrultusunda, mekânsal sıralama ile sunulmuştur.

²¹ Ross Burns, *ALEPPO A History*. (Roudledge, 2017) 11-12.

²² Gary Beckman, *Hittite Diplomatic Text*. Editör Harry A. Hoffner, (Scholar Press, 1996) 3-4.

²³ Elena Devecchi, “Treaties and Edicts in the Hittite World”, *Organization, Representation, and Symbols of Power in the Ancient Near East* içinde., Editör Gernot Wilhelm, (Eisenbrauns 2012), 637.

2.1. “CTH 49” I.Šuppiluliuma – Amurrulu Aziru Antlaşması

MÖ 14. yüzyılın ortalarında, bugünkü Lübnan’ın kuzey kıyı bölgesinde Amurru olarak bilinen siyasi bir oluşum ortaya çıkmıştır. Bu devletin kurucuları Abdi-Aširta ve aralarında Aziru’nun da bulunduğu oğullarıdır²⁴. Amurru’nun ilhakına ilişkin Hitit anlatılarında, genellikle iki değişken öne çıkmaktadır; Amurru’nun Hitit vassalı olmadan önce ait olduğu büyük gücün kimliği ve Aziru’nun kendi iradesiyle mi yoksa Šuppiluliuma’nın zoruyla mı boyun eğdiği. Bu iki değişken farklı şekillerde birleştirilmiştir, ancak iki model belirgindir. Suriye Krallığı ya Šuppiluliuma tarafından Hurrilerden alınmıştır ya da Aziru firavuna ihanet edip Šuppiluliuma’ya boyun eğmeye karar vermiştir. Buna göre; Hititlerin temel kaygısı, Mısırlıların Amurru’yu kaybetmesinden doğrudan sorumlu olmadıklarını göstermektir ve bu mevcut tüm kaynaklar tarafından nihai olarak iletilen mesajdır²⁵. Büyük olasılıkla Amurru aslen Mısır Firavunu’nun küçük vassalıdır, ancak Hitit yayılmasıyla ortaya çıkan huzursuz durumdan yararlanarak komşuları üzerindeki hâkimiyetlerini genişletmişler ve topraklarının çoğunu Amurru’ya dâhil etmişlerdir. Başlangıçta Amurru idaresi, Mısır ve Hitit Devletlerini birbirine düşürmeye çalışmış ancak Aziru sonunda Šuppiluliuma’dan gelen bu vassal antlaşmasını kabul ederek Hitit İmparatorluk sistemine girmiştir²⁶.

Hitit Devleti’nin diğer Suriyeli vassallarıyla yapılan anlaşmalarla, özellikle de CTH 53, CTH 62, CTH 66 ve CTH 92’deki antlaşma metinleri ile birçok benzerlik gösteren bu belgenin başlıca ilgi alanları ittifak ve kaçaklara yapılacak muameledir²⁷. Bununla birlikte Aziru’nun yıllık vergi olarak Hititli tüccarların tartı sistemine göre tartılmış, birinci sınıf kalitede işlenmiş 300 şekel altın ödemesi ve yılda bir defa olmak kaydıyla büyük kralı ziyaret etmesi şartı eklenmiştir²⁸. Bunun dışında, bu antlaşmalardaki hükümler, ilahi şahitler, lanetler ve kutsamalar içeren paragraflar büyük ölçüde aynı temel metin bloklarından oluşturulduğundan ve her örnekte bağlama uyacak şekilde sadece biraz değiştirildiğinden, karşılaştırma yoluyla birçok kırık pasaj onarılmıştır. Bu metnin Akadça versiyonu bize en az üç nüsha halinde ulaşmıştır, ancak Hititçe kompozisyonun sadece tek bir el yazması bulunmuştur. Mevcut çeviri esas olarak Hititçe metne dayanmaktadır, ancak birçok restorasyon Akadça’dan alınmıştır²⁹.

2.2. “CTH 62” II. Muršili – Amurrulu Tuppi-Teššup Antlaşması

Aziru’nun ölümünden sonra Amurru kısa bir süre için oğlu Ari-Teššup tarafından yönetilmiş ve onun yerine kendi oğlu Tuppi-Teššup geçmiştir. Muršili, babasının açık arzusu üzerine, sağlık durumunun kötü olmasına rağmen Tuppi-Teššup’un görevde kalmasını onaylamıştır. 19. hanedanın ilk firavunları döneminde Suriye ve Filistin’de Mısır etkisinin yeniden canlanmasını yansıtan bu antlaşmada, Amurru yöneticileri, Mısır’a yeniden haraç ödememeleri konusunda ikaz edilmiş, Nil ülkesiyle diplomatik ilişkileri konusunda uyarılmışlardır. Antlaşma bu açıdan Suriye vassal antlaşmalarının standart hükümlerinden

²⁴ James B. Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. (Princeton University Press, 1969) 529.

²⁵ Elena Devecchi, “Aziru, Servant of Three Masters?” *Altorientalische Forschungen* 39, no.1 (2012): 47.

²⁶ Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating*, 529.

²⁷ Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating*, 530.

²⁸ Beckman, *Hittite Diplomatic Text*, 33.

²⁹ CTH 49. Akadça, A.KUB 3.7+122+KUB 4.94. B. KUB3.19 + KUB48.71. C. KBo 28.140. D. Bo 28.118. F.Bo 9201; Hititçe: KBo 10.12 (+) 13 (+) 12a; Albrecht Goetze, “Hittite Treaty: Treaty Of Suppiluliumas And Aziras Of Amurru”, *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament* içinde., Editör James Pritchard, (Princeton University Press, 1969), 529-30; Beckman, *Hittite Diplomatic Text*, 32.

önemli farklılıklar içermektedir³⁰. Bununla birlikte, Tuppi-Teššup'un Hititli efendilerine ihanet ettiğine dair hiçbir kanıt yoktur. Tuppi-Teššup'un, dedesi ve babasında olduğu gibi, ödemekle yükümlü olduğu meblağ dikte edilirken askeri yükümlülükleri de kayıt altına alınmıştır³¹. Bu metin Hititçe ve Akadça versiyonlarda korunmuştur.

Antlaşma metninin tarihsel ön sözünde Amurru'nun Hititlere boyun eğmeden önceki siyasi durumu hakkında bilgi yoktur, ancak antlaşmanın normatif bölümünde Amurru'nun bir zamanlar Mısır vassalı olduğuna dair tek açık iddiayı içerir. Burada Muršili II, Tuppi-Teššup'u Mısır'a haraç ödeyen ataları gibi davranmaması konusunda uyarmaktadır. Bununla birlikte, Aziru'nun taraf değiştirmesi ile ilgili beyanda antlaşmanın Akadça ve Hititçe versiyonlarında farklılıklar mevcuttur. Akad versiyonuna göre Šuppiluliuma'nın Aziru'ya boyun eğdirdiği, Hitit versiyonunda ise Hitit Kralı'na boyun eğenin Aziru olduğu belirtilmektedir. Mevcut diğer belgeler Hitit versiyonunu kabul etme eğilimindedir, ancak KUB 19.15+'de Šuppiluliuma'nın Amurru Kralı'nı yendiği de söylenmektedir. Amurru'nun ilhakını Šuppiluliuma'nın bir eylemi olarak tanımlayan iki kaynağın da Muršili II dönemine tarihlendirilmesi tesadüf olmayabilir³². Yukarıda da değindiğimiz üzere Tuppi-Teššub'un Hititli efendilerine ihanet ettiğine dair hiçbir kanıt yoktur ancak dönemin diğer kaynakları bölgedeki rahatsızlıklardan bahsetmektedir. Bu kaynaklardan biri yakın zamanda genişletilmiş olan CTH 63.A (KBo 3.3++) olarak temsil edilen Hitit tabletidir. Bu tablette Muršili'nin, Tuppi-Teššub'un Suriyeli muhaliflerine verdiği bir ferman metni yer almaktadır. Metinde Hitit Kralı, Mısır ile bir barış antlaşması yapma olasılığından bahsetmektedir. Tuppi-Teššub'un, Karkamiš Kralı, Tuḫaliya ve Ḫalpaḫi ile mülteciler konusunda yaşadığı sıkıntıları tarihi kayıtlara yansıtmıştır. Bahse konu kişileri, mültecileri geri vermeye ikna etme çabaları sonuç vermeyince, Muršili'nin muhtemelen aynı üç kişiye yönelik ilk fermanını yayınladığı düşünülmektedir. Antlaşma metninde atıfta bulunulan bu ilk fermana Muršili, Mısır'la bir barış antlaşması yapmayı başarması halinde esirlerin Mısır'a iade edilmesini şart koşturmaktadır. Metnin bundan sonraki bölümlerinde Muršili, Tuppi-Teššub'un hasımlarıyla ilgili rahatsızlığının devam ettiğini aktarmaktadır. Bu durum muhtemelen Muršili'nin elimizdeki metni formüle etmesine yol açmıştır³³.

Fermanın sonunda tabletin henüz mühürlenmediği, anlaşmazlığa dahil olan diğer tarafların (Karkamiš Kralı, Tuḫaliya ve Ḫalpaḫi) henüz Muršili'nin huzuruna çıkmadığı belirtilmektedir (KBo 3.3++iv 2'-13'). Bu durum, Tuppi-Teššup ile Muršili arasındaki görüşmenin Suriye'de gerçekleşmiş olma ihtimalini ortadan kaldırmakta, ikilinin Anadolu'da bir araya gelmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir. Tuppi-Teššup'un Ḫattuša'yı ziyaret ettiğine dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Söz konusu metinde Arzawa'daki Hitit Kralı'nı görmeye gittiği belirtildiğinden, Tuppi-Teššup'un, Muršili'nin 12 ya da 13. yılında, babası Ari-Teššup'un ölümü üzerine derebeyiyle yeni bir antlaşma yapmak için Arzawa'ya

³⁰ CTH 62: Akadça: KUB 3.14; Hititçe: A. KBo 5.9. B. KUB. 3.119 (+) KUB 14.5 (+) KUB 19.48 + KUB 23.6 (+) KBo 22.39. C. KUB 21.49; Albrecht Goetze, "Hittite Treaty: Treaty Between Mursilis And Duppi-Tessub Of Amurru", *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament* içinde., Editör James Pritchard (Princeton University Press, 1969), 203-205; Renè Lebrun, "Les traites hittites", *Traites et serments dans le proche-orient ancien, Supplement au Chier Evangile 81* içinde., Editör Jacques Briend, Renè Lebrun, and Emile Puech (Paris: Impression Dumas, 1992), 15-59; Beckman, *Hittite Diplomatic Text*, 54.

³¹ Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating*, 203.

³² Devecchi, "Aziru, Servant of Three Masters", 46.

³³ Elena Devecchi, Jared L. Miller, "Hittite-Egyptian Synchronisms and their Consequences for Ancient Near Eastern Chronology", *Egypt and the Near East – the Crossroads* içinde., Editör Jana Mynářová, (Charles University in Prague 2011), 140-141.

gittiği ve bu vesileyle Murşili'ye, CTH 63'te korunan, mülteci sorunundan bahsettiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu ferman kabaca Tuppi-Teššup'un vassal antlaşmasıyla eşzamanlı olarak yayınlanmış olmalıdır. Buna göre Murşili'nin 12 ya da 13. yılları aynı zamanda Hitit Kralı'nın Kinahha mültecileri konusunda Mısır'la bir anlaşmaya varma olasılığını değerlendirdiği zaman dilimi olarak düşünülmektedir. Sonuç olarak Mısır hâlâ bir düşman ve Suriye'deki Hitit toprakları için potansiyel tehdit olarak görülmektedir. Bu durum Tuppi-Teššup'un boyun eğdirme antlaşmasında Mısır'la gizli temaslar kurmasının ya da Mısır tarafına geçmek için Hitit kampından ayrılmasının yasaklandığı maddede dikte edilmiştir³⁴.

2.3. "CTH 92" III. Hattušili – Amurrulu Bentešina Antlaşması

I. Seti ve II. Ramses yönetiminde Mısır'ın Batı Asya'da yeniden güçlenmesiyle birlikte Amurru, Hitit İmparatorluğu'na olan sadakatini yeniden gözden geçirebilmiş, hatta belki de buna zorlanmıştır. Antlaşma metnine göre "Amurru'nun adamları" Mısırlıların tarafına geçmeye karar vermişlerdir. Amurru'nun hiçbir yöneticisi bu politika değişikliğiyle ilişkilendirilmese de, bu dönemde ülkenin kralı aslında Bentešina'dır ve Kinza/Kadeş Savaşı'nın ardından bölgenin kontrolünü yeniden ele geçiren II. Mutavalli tarafından görevden alınmıştır. Bentešina'nın yerine, Amurru'nun eski kraliyet hanedanıyla ilişkisi belirsizliğini koruyan, Şapili geçmiştir. Bentešina'nın kendisi Hattu'ye götürülmüş, sürgündeyken Orta Anadolu'daki soydaşı Hapki'sin başkentine yerleştirilmiş, III. Hattušili'nin koruması altına alınmış ve onun kızı Gassulawiya ile evlendirilmiştir. Bentešina burada, Muvattalli'nin oğlu Urhi-Teššup'u (III. Murşili) tahttan indirip kendisini büyük kral ilan eden Hattušili'yi destekleyen grubun bir parçası olmuştur. Bunun karşılığında Bentešina kendi tahtına yeniden oturtulmuştur. Bu düzenleme mevcut antlaşmayla kalmamış, iki kraliyet hanedanı arasında karşılıklı evlilik anlaşmalarıyla mühürlenmiştir³⁵.

Antlaşma metninde ima edilen evlilik Ugarit Kralı Ammistamru'nun Amurru Kralı Bentešina'nın kızı ile yaptığı evliliğdir. Prenses görünüşe göre kocasına karşı ciddi bir suç işlemiş ve bir boşanma gerçekleşmiştir. Metinde, bu nedenle Ammistamru'nun, Bentešina ve Hititli Prenses Gassulawiya'nın kızlarını sonsuza dek reddettiği yazmaktadır. Kayıtlara bakılırsa Amurrulu prenses utanç içinde ülkesine dönmüştür³⁶. Fakat Ammistamru, prensesin cezalandırılmak üzere Ugarit'e iade edilmesini talep etmiştir. Şauşgamuwa'nın, idamla karşı karşıya olduğunu bildiği kız kardeşinin iade edilmesi yönündeki girişimlere direndiği anlaşılmaktadır. Olay büyük bir krize dönüşecek gibi görüldüğünden, Hitit müdahalesi zorunlu hale gelmiştir. Güney siyasetlerinin önemli unsuru olan iki vassalın arasında çatışma çıkması Tuthaliya IV'nün isteyebileceği son şey olmalıdır. Anlaşmazlıkta bir vassalın diğerine karşı taraf tutmasının tehlikeleri ortadadır. Hitit hükümdarı, vassalları arasında en azından bir noktaya kadar iyi ilişkilerin varlığında çıkar sahibidir ve aralarındaki şiddetli anlaşmazlıkları önlemek için çaba göstermiştir³⁷. Bu amaçla Şauşgamuwa'ya hatırı sayılır bir baskı uygulanmıştır. Şauşgamuwa'nın kız kardeşini Ugarit'e, kesin ölüme göndermekten başka seçeneği kalmamıştır. Ancak kederli kardeşin acısını hafifletmek için, Ugarit kralı

³⁴ Devecchi ve Miller, "Hittite-Egyptian Synchronisms", 140-142.

³⁵ CTH 92: KBo 1.8+KUB 3.8+ KBo28.116 +KBo 28.117; Lebrun, "Les traites hittites", 26-31; Beckman, *Hittite Diplomatic Text*, 95.

³⁶ Bryce, *The Kingdom Of The Hittites*, 311.

³⁷ R. Yaron, "A Royal Divorce at Ugarit," *Orientalia Nova Series* 32, no.1 (1963): 23.

tarafından kendisine 1.400 Şekel altın tazminatı ödenmesini öngören bir antlaşma yapılmıştır³⁸.

2.4. "CTH 105" IV. Tutħaliya – Amurrulu Şauşgamuwa Antlaşması

Bu antlaşma Ėatti ve Amurru arasındaki diplomatik anlaşmalar dizisinin bilinen son belgesidir. Tarihsel giriŐi, Ėatti ve Mısır arasındaki Kinza/Kadeş Savaşı'yla sonuçlanan süreçten kısaca bahsetmektedir. Amurru kralı Şauşgamuwa, hem yukarıda değindiğimiz hanedan evlilikleri dolayısıyla hem de ĖattuŐili'nin kızlarından biriyle evli olması hasebiyle, aynı zamanda bir Hitit prensidir. Efendisi Tutħaliya IV'nin hem kayınbiraderi hem yeğenidir. Bu nedenle anlaşmanın Akadça'ya çevrilmesine gerek duyulmadığı anlaşılmaktadır. Her halükârda, bize ulaşan her iki nüshada Hititçedir. Çok sayıda silinti ve eklemeye kaba bir taslak olduğu anlaşılan A metni ve son derece parçalı olan B metni muhafaza edilmiştir.

Amurru üzerindeki Hitit hükümdarlığının kökenleri, dört kuŐak öncesine kadar uzanmaktadır. Antlaşmanın ön sözü, Şauşgamuwa'nın babası BenteŐina'nın isyanından önce Amurru'nun hiçbir zaman zorla fethedilmediğinin vurgulu beyanıyla başlamaktadır. Bunu, Şauşgamuwa'nın büyük-büyük-büyükbabası Aziru'nun, Tutħaliya'nın büyük-büyükbabası Şuppiluliuma'ya gönüllü teslimiyetine gönderme yapan satırlar takip etmektedir. Metindeki ifadeler ne Amurru'nun ne de Aziru'nun teslim olmaya zorlanmadığı iddiasını desteklemektedir. Metinde ayrıca Aziru'nun Şuppiluliuma'ya teslim olduğunda Amurru'nun zaten tabî bir ülke olduğu ve dolayısıyla Aziru'nun bir derebeyinden diğerine sığınan "kaçak bir köle" olduğu yönünde bir ifade de mevcuttur. Son olarak, Aziru'nun Şuppiluliuma'ya teslim olmasının ardından, kendisine, oğlu Murşili'ye ve Ėatti'ye sadık kaldığı belirtilmektedir. Bu iddianın amacı, Aziru'nun Ėatti'ye teslimiyetinden memnun olduğunu açıklığa kavuŐturmaktır. Bir sonraki paragraf Aziru'nun büyük torunu BenteŐina'ya atlamaktadır. BenteŐina günlerindeki isyana kadar Amurru kendi kendine boyun eğiren bir ülke statüsündeyken; zorla yeniden zapt edildikten sonra fethedilmiş bir ülke olarak kabul edilmiştir³⁹. Asi kralın yerine kimliği belirsiz Şapili'nin geçtiğine ilişkin ifade, fethin ardından fatihin Amurru'da serbest bırakıldığını açıkça göstermektedir.

Amurru tarihindeki bu iki statünün ortaya çıkıŐı nedeni Őüphesiz aynıdır ve bu iki farklı boyun eğirme biçiminin Amurru için farklı bir hukuki statüyle sonuçlandığı varsayılabilir. İlk aŐama büyük ihtimalle Amurru'nun isyandan önce sahip olduğu daha elverişli koşulları açıklarken, isyan ve Amurru'nun fethi, ya baŐlangıçtaki tabiiyet koŐullarının gerçekten kötüleŐmesini haklı çıkarmak ya da Şauşgamuwa ve soyunun Ėatti ile olan anlaşmayı bir kez daha ihlal etmesi durumunda gelecekte köklü deđiŐikliklerin yolunu açmak için vurgulanmış olmalıdır. Aziru'nun "kaçak köle" olarak nitelendirilmesi, büyük olasılıkla, en başından beri Aziru'nun, kendi kendine boyun eğiren bir hükümdarın efendisinden beklediğinden daha az ayrıcalığa sahip olduğunu teyit için kullanılmış olmalıdır⁴⁰. Belgenin muhafaza edilen diğer hükümlerinde Tutħaliya'nın uzun süredir devam eden endiŐesi öne çıkmaktadır. Bu endiŐenin en belirgin olduğu hüküm "Masturi gibi davranmayın!" ifadesiyle sona erendir. Seha Nehri Ülkesi'nin kralı olarak tanınan Masturi Muwattalli'nin kız kardeŐiyle evlenerek Muwattalli'nin kayınbiraderi olmuş ve Seha Nehri Ülkesi'ne kral olarak atamıştır. Muwattalli ölünce oğlu Urhi-TeşŞup kral olmuştur. Ancak ĖattuŐili bir komployla krallığı Urhi-TeşŞup'un

³⁸ Bryce, *The Kingdom Of The Hittites*, 312.

³⁹ Amnon Altman, "Rethinking the Hittite System of Subordinate Countries from the Legal Point of View," *Journal of the American Oriental Society* 123, no:4 (2003): 742-743.

⁴⁰ Altman, "Rethinking the Hittite System of Subordinate" 742-743.

elinden almıştır. Bu süreçte Masturi'de Hattuşili'nin tarafında yer almış, Urhi-Teššup'u korumadığı gibi Hattuşili ile birlikte komploya katılmıştır. Tutḫaliya, Masturi'yi hatırlatarak, Šaušgamuwa'yı yani kendisinin kayınbiraderini uyarmıştır⁴¹.

Šaušgamuwa ile yapılan antlaşmada, Amurru ile Asur arasındaki her türlü ticaretin tamamen yasaklanması antlaşmanın dikkat çeken diğer unsurudur. Tutḫaliya döneminde endişe yaratan Asur'a karşı uygulanan ticari ambargoda Asur'un ekonomisini ve uluslararası arenadaki prestijini hedef alan bir politika izlendiği açıktır⁴². Vassallardan da bu noktada üstlerine düşeni yapılımları hususunda garanti alınmıştır.

2.5. "CTH 51" I. Šuppiluliuma – Mitannili Šattiwaza Antlaşması & "CTH 52" I. Šuppiluliuma -Mitannili Šattiwaza Antlaşması

"Šattiwaza Antlaşmaları" olarak adlandırılan iki belge CTH 51 ve CTH 52, Mittani kralı Šattiwaza'nın Hatti kralı I. Šuppiluliuma'ya boyun eğdirilmesini anlatan ve MÖ 14. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen belgelerdir. Šattiwaza, Mittani kralı Tušratta'nın oğludur. Tušratta'nın bir saray darbesinde hayatını kaybetmesi ve Mittani tahtının III. Šuttarna tarafından gasp edilmesinden sonra Šattiwaza Hatti'ye kaçmış ve Šuppiluliuma'dan yardım istemiştir. Bu sırada Kuzeybatı Suriye'de daha önce Mittani tarafından kontrol edilen toprakları ele geçirmiş olan Hitit kralı, Šattiwaza'nın taht iddialarını destekleyerek Mittani üzerindeki etkisini genişletme fırsatını kullanmıştır. Šattiwaza'yı Hitit sarayında karşılamış, ona bir kız vermiş ve Karkamiş kralı olan oğlu Piyaššili'yi Šattiwaza'ya yardımcı olması için görevlendirmiştir. Sefer başarılı olmuş ve Šattiwaza Mittani tahtına çıkmıştır. Ancak Šattiwaza bağımsız bir kral olarak değil, bir Hitit vassalı olarak tahta oturmuştur⁴³. O zamana kadar Yakın Doğu'da çağının büyük devletlerinden biri olan Mittani bağımsızlığını kaybetmiş ve Hitit İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur.

CTH 51 ve CTH 52 adlı belgeler birbirini tamamlar niteliktedir. CTH 51, Hitit kralı Šuppiluliuma'nın konuşması olarak formüle edilmiştir. Giriş bölümünü istisnai olarak atlanmıştır. Hitit kralının Kuzeybatı Suriye'de Mittani tarafından kontrol edilen toprakları fethetmesine neden olan olaylar, Tušratta'nın hayatını kaybettiği saray darbesi, Šattiwaza'nın Hatti'ye kaçışı ve Šuppiluliuma'nın cömert karşılamasının anlatıldığı tarihsel ön sözle başlar. Bunu, Mittani'deki veraset ve Hatti ile Mittani arasındaki ittifakla ilgili konuların tartışıldığı normatif bölüm takip etmektedir. Normatif bölüm, kaçaklar, sınırlar ve Mittani-Karkamiş arasındaki karşılıklı ilişkiler hakkında başka hükümlerle devam eder. Belge, bir yemin maddesi, Hatti ve Mittani tanrılarının ilahi tanıklar olarak çağırılması ve antlaşmanın şartlarını ihlal etmeleri ya da bunlara uymamaları durumunda onlara yöneltilen lanet ve kutsamalardan oluşan bir bölümle sona ermektedir⁴⁴. CTH 52 bunun yerine Šattiwaza'nın bir eylemi olarak

⁴¹ Bryce, *The Kingdom Of The Hittites*, 300.

⁴² CTH 105: A. 93/w (+) KUB 23.1+ KUB 31.43(+)+KUB 23.37(+)+720/v(+)+670/v. B. 1198/u+69/821+ KUB 8.82; Beckman, *Hittite Diplomatic Text*, 98.

⁴³ CTH 51: Akadça, A KBo 1.1. B. KBo 1.2. C. KUB 3.1 a-d + KBo 28.111 +112 +114 (+) KUB 26.34; Ernst F Weidner, *Politische Dokumente aus Kleinasien, Die Staatsverträge in akkadischer Sprache aus dem Archiv von Boghazköi*. (J.C. Hinrichs'sche Buchhandlung Leipzig: 1923) 2-27; Emmanuel Laroche, "Fragments hittites du traite mitannien de Šuppiluliuma Ier," *Ugaritica* 6, no.3 (1969): 69-73; (Hititçe); CTH 52: Akadça; KBo 1.3 (+) KUB 23.50 + 219/w+1472/u + HT 21+ KUB 8.80; Albrecht Goetze, "God List, Blessings And Curses Of Tile Treaty Between Suppiluliumas And Kurtiwaza", *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament* içinde., Editör James Pritchard, (Princeton University Press, 1969), 205-206; Elena Devecchi, "Details that Make the Difference: the Akkadian Manuscripts of the "Šattiwaza Treaties," *Die Welt des Orients Bd. 48*, no. 1 (2018): 72.

⁴⁴ Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating*, 206; Devecchi, "Details that Make the Difference" 73.

sunulur. Metin, Šattiwaza'nın Mittani'nin yakın tarihindeki olayları anlattığı tarihsel bir ön sözle başlayıp; III. Šuttarna'nın darbesi ve Asur'la ittifakı, Šattiwaza'nın Hattı'ye kaçışı, Šuppiluliuma'nın yardım teklifi ve Šattiwaza ile Piyaššili'nin Mittani'yi yeniden fethetmek için düzenledikleri seferle devam etmektedir. Burada metin kesilmektedir ve belgenin en az yarısı eksiktir. Metin, teslim cümlesi, Hattı tanrılarına yakarış, ardından CTH 51'deki aynı lanet ve kutsamalar dizisi, sonra Mittani tanrılarına yakarış, lanet ve kutsamalar dizisi ile devam etmektedir⁴⁵.

CTH 52'nin varlığı, genellikle boyun eğdirilen tarafa kendi belgesini düzenleme hakkı vermeyen Hitit diplomatik geleneklerinde bir istisnayı teşkil etmektedir. Sadece bağımsız krallıklar arasındaki eşitlik anlaşmalarında her bir tarafın kendi belgesini sunması öngörülmüştür. Aslında, CTH 52'nin formülasyonu Hitit belgelerinde iyi bilinen bir metin türü olan devlet yetkilileri tarafından alınan yeminleri kaydeden iç yönetim belgeleriyle de karşılaştırılabilir⁴⁶. Bu açıdan bakıldığında, CTH 52'nin varlığı bir ayrıcalık göstergesi olmaktan ziyade, istisnai siyasi durumun gerektirdiği istisnai bir önlem olarak görülebilir.

2.6. "CTH 53" I. Šuppiluliuma – Nuḫḫaššeli Tette Antlaşması

MÖ 14. yüzyılda Nuḫḫašše, Halep şehrinin kontrol ettiği bölgenin güneyinde ve Ugarit'e ait bölgenin güneydoğusunda yer alan küçük devletlerden oluşan bir komplekstir. Nuḫḫašše ülkeleri, II. Hattušili, I. Šuppiluliuma ve II. Muršili'ye karşı savaştıkları için çoğunlukla Hattı'nin muhaliflerinin tarafında anılmıştır. Nuḫḫašše daha önce Mittani'ye olan bağlılığından vazgeçmeye ve Hattı'ye vassallığı kabul etmeye teşvik edilen, ya da zorlanan, Šarrupše tarafından yönetilmektedir. Ancak bir şekilde Nuḫḫašše topraklarında yönetim, Šuppiluliuma'nın bu antlaşmayı imzaladığı Šarrupše'nin torunu Tette'ye geçmiştir⁴⁷.

Šuppiluliuma ile Nuḫḫašše kralı Tette arasındaki antlaşma metninin tarihsel giriş bölümünün büyük kısmının kaybolması, gelişmeleri ayrıntılı olarak takip etmemizi engelliyor, ancak antlaşma metninin tarihsel ön sözünde; Mittani'nin Nuḫḫašše'yi işgal edip kralı Šarrupše'yi öldürmek istediği, bunun üzerine Hitit kralından koruma talep edildiği, Šuppiluliuma'nın da asker göndererek Mittani'yi Nuḫḫašše'den sürdüğü iddia edilmektedir. Metin haraç ve her yıl Hattuša'da büyük kralı ziyaret etme yükümlülüğü ile devam etmektedir. Tette; Hurri, Mısır, Babil, Aštata ve Alši olarak sıralanan potansiyel düşmanlara karşı ya da Nuḫḫašše'ye sınır olan, şu anda barış içinde olunan, ancak düşmana dönüşebilecek Mukiš, Halep ve Kinza'ya karşı Hitit kralını desteklemekle yükümlü tutulmuştur⁴⁸. Tette, Niya'dan, Mukiš ve belki de Kadeš'i de içeren diğer dört merkezden kendisine sığınabilecek sivil esirleri Hattı'ye iade edecektir ve bu, Niya da dahil olmak üzere bu şehirlerin bir noktada Nuḫḫašše'nin bir parçası olmaktan ziyade özerk kabul edildiği noktasında bir bakış açısı oluşturmaktadır⁴⁹. Fakat Nuḫḫašše'li Tette'nin Šuppiluliuma ile ittifakı pek uzun süreli olmamış gibi görünmektedir.

Abiradda, Barga ülkesinin kralıdır. Barga topraklarının sınırında bulunan Yaruwatta şehri, bir Mitanni kralı (muhtemelen II. Šuttarna) tarafından Abiradda'nın büyükbabasından zorla

⁴⁵ Devecchi, "Details that Make the Difference" 73.

⁴⁶ Devecchi, "Details that Make the Difference" 74.

⁴⁷ Weidner, *Politische Dokumente aus Kleinasien*, 12.

⁴⁸ CTH 53: A. KBo 1.4 + KUB 3.10(+?) 9. B. KUB 3.2. C. KBo 1.16. D. KUB 3.3. E. KBo 28.98; Beckman, *Hittite Diplomatic Texts*, 50.

⁴⁹ Jared L. Miller, "The Contribution of the Hittite Documentation to the Historical Geography of the Middle Orontes Region," *Syria, Supplément IV*, (2016): 115.

alınmış ve Tette'nin büyükbabası Šarrupše'ye teslim edilmiştir. Abiradda'nın hükümdarlığı sırasında Nuhašše kralı Tette, EN-urta ile birlikte Muršili'ye karşı isyan etmiştir. Muršili, Tette'ye karşı askerî harekât ihtiyacını ortadan kaldırma umuduyla, Tette'nin ailesinden bir kişiyi Tette'yi iktidardan indirmeye ikna etmeye çalışmıştır. Muršili'nin önerisinin sonucu net olarak bilinmemektedir, çünkü metin bu noktada parçalı hale gelip, kopmaktadır. Metin kaldığı yerden devam ettiğinde, “kardeşi” olarak adlandırılan birinden bahsedilmektedir. Eğer söz konusu kardeş Tette'nin kardeşi ise, o zaman Muršili'nin Tette'nin devrilmesi ile ilgili önerisinin bu kişi tarafından kabul edildiğini varsayabiliriz. Buradan, Tette'nin kardeşi tarafından iktidardan indirildiği, Muršili'ye teslim edilene kadar da öldürüldüğü sonucu çıkmaktadır. Yaruwatta'ya daha fazla atıfta bulunulmaması, Tette'nin krallığına bağlı kaldığını gösterir ki bu krallık artık Hitit yanlısı bir rejimin elinde olsaydı beklediğimiz şey de bu olurdu. Bu anlaşmanın Muršili'nin Tette ve Abiradda krallıklarıyla olan ilişkilerinin kayıtlarıyla aynı bağlamda kaydedildiğini göz önünde bulundurursak, Šummittara'nın Tette'yi tahttan indiren ve onun tahtını işgal eden kardeş olduğunu varsayabiliriz⁵⁰.

2.7. “CTH 66” II. Muršili – Ugaritli Niqmepa Antlaşması

Ugarit, Minet el-Beida olarak bilinen bölgede, Lazkiye'ye yakın, Akdeniz kıyısında antik bir liman kentidir⁵¹. Ugarit yönetiminin ilk açık görünümü Mari metinlerinde bulunur⁵². Amarna arşivinin başlangıcından önce Ugarit'in tarihi hakkında çok az şey bilinmektedir. Aslında arşivdeki mektuplardan biri olan EA 45, Ugarit'te elimize geçen en eski belgedir. Bu mektupta Ugarit Kralı I. Ammistamru, hükümdarlığının ilk yıllarında firavun III. Amenhotep'e ya da Akhenaten'e bağlılığını bildirmektedir. Ammistamru'dan gelen diğer mektuplar büyük olasılıkla firavuna sadakatini bildirmek içindir. Hatti ve Ugarit arasındaki ilişkiler, Hatti'nin büyük kralı I. Šuppiluliuma'nın MÖ 1340 civarında Suriye'ye karşı düzenlediği ve Ugarit, Amurru ve Kadeş'in Hitit egemenliği altına girdiği seferden sonra kurulmuştur⁵³.

Ammistamru kısa bir süre sonra ölmüş olmalı ki, Šuppiluliuma yeni Kral Niqmaddu ile ittifak yapmak için bir mektup yazmıştır. Mektup, Hitit'in potansiyel bir müttefiki kendi tarafına çekmek için kullandığı diplomatik becerilerinin bir örneğidir. Mektupta Šuppiluliuma, Niqmaddu'ya, topraklarına bir saldırı olması durumunda koruma ve düşman krallıklarla çatışma sırasında fethettiği toprağı elinde tutma garantisi sunmaktadır. Ancak mektup aynı zamanda Hitit Kralıyla ittifakı reddetmenin sonuçlarına dair ince bir tehdit de içermektedir. Niqmaddu sonunda diğer Suriye Krallıklarının ittifaklarına katılma tekliflerini reddederek, Šuppiluliuma ile birlikte hareket etmeye karar vermiştir⁵⁴. Niqmaddu'nun kararı, tekliflerini reddettiği yerel krallıklar koalisyonu tarafından derhal misillemeyle karşılanmıştır. Krallığı istila edilmiş ve yağmalanmıştır. Ancak Niqmaddu, Hititli efendisine başvurduğunda, ittifak şartları yerine getirilmiş, düşman Niqmaddu'nun krallığından çıkarılmıştır. Niqmaddu bu yeni ittifaktan birçok yarar sağlanmıştır. Šuppiluliuma, Mukiş ve Niya'yı fethettikten sonra, onların topraklarını Ugarit Krallığı'na devretmiş, bu da Ugarit topraklarının dört kat artmasına yol açmıştır⁵⁵.

⁵⁰ T. R. Bryce, “Tette and the Rebellions in Nuhasi,” *Anatolian Studies* 38, (1988): 24-25-26.

⁵¹ Mary E. Buck, *The Amorite Dynasty of Ugarit*, Editör Michael D. Coogan, (Brill, 2020) 1.

⁵² Buck, *The Amorite Dynasty of Ugarit*, 69.

⁵³ Issam K. H. Halayqa, “The Demise of Ugarit in the Light of its Connections with Hatti,” *Ugarit-Forschungen* 42, (2010): 298.

⁵⁴ Bryce, *The Kingdom Of The Hittites*, 164-165.

⁵⁵ Bryce, *The Kingdom Of The Hittites*, 164-165.

Ḫatti ile çatışmayı tetikleyen olaylardan biri, Murşili'nin, Niqmaddu'nun oğlu Ugaritli Arhalba'yı, sadece iki yıl hüküm sürdükten sonra, tahttan indirmesi ve yerine kardeşi Niqmepa'yı getirmesidir. Tahttaki bu değişiklik muhtemelen Suriyeli isyancı şehirlerin yenilgiye uğratılması sırasında veya sonrasında gerçekleşmiştir. Hitit derebeyine kardeşinden daha sadık olan Niqmepa, Murşili ile bir antlaşma imzalamıştır (CTH 66)⁵⁶. Bu antlaşmaya göre Ugarit Kralı ve ailesi, Ḫatti Kralına sadakatle bağlıdır ve Niqmepa'ya çeşitli askeri yükümlülükler getirilmiştir; Ḫatti'ye, Suriyeli isyancılara karşı askeri yardım sağlamak, haraç vermek, hediyeler göndermek, Hititli diplomat ve memurları vergiden muaf tutmak, belirlenen sınırları tanımak, diğer vassallarla barış içinde yaşamak, Ḫatti'ye saygı göstermek, kaçakları iade etmek ve herhangi bir komploda yer almamayı kabul etmek. Antlaşma ayrıca karşılıklı bir saldırı ve savunma ittifakı kurulmasını da içermektedir⁵⁷.

Ugarit'le yapılan antlaşmalar grubuna, CTH 46, CTH 47 ve CTH 65⁵⁸ koduyla anılan belgeleri eklemek gerekmektedir. CTH 46'nın Ḫatti ile Ugarit arasındaki ilk vassal antlaşma olduğu konusunda genel bir mutabakat vardır, ancak Nougayrol⁵⁹ ve Altman⁶⁰ gibi bazıları bunu bir ferman olarak görmektedir. CTH 47, Dietrich ve Loretz⁶¹ tarafından bir antlaşma olarak görülse de, genellikle bir ferman olarak kabul edilmektedir. Aynı durum, genellikle ferman olarak kabul edilen, ancak örneğin Zaccagnini'nin⁶² alternatif olarak antlaşma-ferman olarak tanımladığı CTH 65 için de geçerlidir. Ancak bu üç metnin tamamen aynı yapı ve terminolojiyi paylaştığının altını çizmek önemlidir ve bu nedenle onları aynı belgesel tipolojiye atamak makul görünmektedir⁶³. Ugaritli Niqmaddu için düzenlenen, CTH 46 (RS 17.340) ve kopyaları CTH 47 (RS 17. 227) Ḫatti ile Ugarit arasındaki ilişkinin belgelenmiş en erken evresine dair mevcut kaynaklardır. Belgeler, "Nuḫḫašše Kralları ve Mukiş Kralı" (CTH 45 ve CTH 47) olarak anılan bir grup Suriyeli kralın düşmanlığıyla ilgilidir. Mukiş Kralı Itūr-Addu, Nuḫḫašše Kralı Addu-Nīrārī ve Niya Kralı Aki-Teššup (CTH 46) Šuppiluliuma'ya karşı silahlanmış ve Ugarit'i işgal ederek Niqmaddu'yu da çatışmaya dahil etmeye çalışmışlardır. Fakat Niqmaddu Hitit karşıtı bu cepheye katılmayı reddetmiştir⁶⁴. Mektupta Šuppiluliuma, Nuḫḫašše ve Mukiş Krallarının Ḫatti ile yaptıkları barış antlaşmalarına saygı göstermediklerinden bahsetmekte ve Niqmaddu'ya ataları ile Ḫatti arasındaki iyi ilişkileri hatırlatarak onu Ugarit ile Ḫatti arasında var olan barış antlaşmasına saygı göstermeye çağırmaktadır. Tüm hukuki belgelerde Šuppiluliuma, Niqmaddu'nun sadakatini kabul ettiğini vurgulamakta ve CTH 46'da Niqmaddu'nun Ḫatti ülkesiyle yapılan barış antlaşmasına saygı duyduğunu hatırlatmaktadır⁶⁵. Belgelerin, Suriye grubu antlaşmalarına has özellikleri,

⁵⁶ A. RS 17.338+RS 17.349B+RS 17.407+RS 17.342+RS 17.351A+RS 17.39+RS 17.374. B. RS 17.353+ RS 17.04+ RS 19. 101+RS 17.450. C.RS 21.53; Lebrun, "Les traites hittites", 43-47; Beckman, *Hittite Diplomatic Text*, 59.

⁵⁷ Bryce, *The Kingdom Of The Hittites*, 164-165.

⁵⁸ Devecchi, "Treaties and Edicts in the Hittite World", 637.

⁵⁹ Geniş bilgi için bkz; J. Nougayrol, *Textes accadiens des archives sud (Archives internationales)*. Editör C.F.A. Schaeffer, (Imprimerie Nationale / Klincksieck, Paris:1956).

⁶⁰ Geniş bilgi için bkz; Amnon Altman, *The Historical Prologue of the Hittite Vassal Treaties, An Inquiry into the Concepts of Hittite Interstate Law*. (Bar Ilan University Press, 2004).

⁶¹ Geniş bilgi için bkz; Geniş bilgi için bkz; M. Dietrich, ve O. Loretz, "Der Vertrag zwischen Suppiluliuma und Niqmadu," *Die Welt des Orients* 3, (1968): 206-245.

⁶² Geniş bilgi için bkz; Carlo Zaccagnini, "The Forms of Alliance and Subjugation in the Near East of the Late Bronze Age", *I trattati nel mondo antico. Forma ideologia funzione* içinde., Editör L. Canfora, M. Liverani & C. Zaccagnini (L'Erma» di Bretschneider, Roma: 1990), 37-79.

⁶³ Elena Devecchi, "Treaties and Edicts in the Hittite World", 638.

⁶⁴ Elena Devecchi, "Suppiluliuma's Syrian Campaigns in Light Of The Documents From Ugarit", *New Results And New Questions On The Reign Of Suppiluliuma I* içinde., Editör Stefano de Martino - Jared L. Miller (LoGisma 2013), 81.

⁶⁵ Devecchi, "Suppiluliuma's Syrian Campaigns", 81-82.

Šuppiluliuma'nın hükümdarlığı sırasında nispeten geç fethedilen Karkamiş'in siyasi ve idari merkezinde yazıldıklarının düşünülmesine sebep olmuştur⁶⁶.

İlk bakışta ferman kalıbına uymuyor gibi görünen tek belge CTH 47'dir. Bu belge Ugarit'in derebeyine ödemek zorunda olduğu haracı tanımlamaktadır ve haraç dayatmasının sadık bir vassal için bir ödül gibi lanse edildiği metinde, bu durum ancak CTH 47 tarafından kaydedilen haracın, Ugarit'in Hititlere ödemek zorunda olduğu daha önceden belirlenmiş bir haracın azaltılmasını temsil ettiği varsayılırsa açıklanabilmektedir. Akad tableti RS 11.732[B] (CTH 48) tarafından kaydedilen haraç daha önceki ve daha yüksek bir haraçla özdeşleştirilmektedir⁶⁷. Özetlemek gerekirse, Šuppiluliuma Niqmaddu dosyasındaki tüm hukuki belgeler, Mukiş-Nuhhaşše-Niya isyanı vesilesiyle Niqmaddu'nun sadık davranışının bir ödülü olarak çıkarılan fermanlar olarak açıklanabilir.

2.8. "CTH 75" II. Murşili – Halepli Talmi-Šarruma (Muvattalli'nin resmi kopyası II)

Dünyanın sürekli yerleşim gören, en eski şehirlerinden biri olan Halep, Kuzey Suriye'nin başlıca kentidir ve günümüz Türkiye sınırının yaklaşık 50 km güneyinde yer almaktadır. Halep büyük ticaret yollarının kavşağında yer almaktadır. İlk olarak MÖ 3. binyılın sonlarında Ebla antik kenti arşivlerinde önemli bir tapınağın bulunduğu yer olarak geçmektedir. MÖ 18. yüzyılda Halep, Yamhad Krallığı'nın başkentidir⁶⁸. Yamhad'ın bölgedeki üstünlüğü, Hititlerin yükselişiyle son bulmuştur. Hititler tarafından Halep olarak bilinen şehir, Hattuşili'nin halefi I. Murşili tarafından alınmıştır. Halep'in alınması Yamhad Krallığı'nın sonu olmuştur. Bu durum Hititlerin sadece Suriye'ye değil Mezopotamya'ya yönelik daha geniş tasarımlarının başlangıcı olmuştur. Halep, MÖ 1327'den sonra Šuppiluliuma'nın oğlu Telipinu'nun ikametgâhı olarak seçilmiştir. Hititlerin atadığı bir sonraki kral olan Talmi-Šarruma, Tunç Çağı kayıtlarına geçen son kraldır. Hitit kayıtlarından Talmi-Šarruma'nın güçlü bir hükümdar olmadığı ve II. Murşili döneminden itibaren Karkamiş'in bölgedeki baskın Hitit merkezi olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır⁶⁹.

Eski Hitit Krallığı'nın altın çağı, II. Muvattalli'nin Halepli Talmi-Šarruma ile yaptığı antlaşmanın tarihsel girişinde de anımsatılmaktadır⁷⁰. Antlaşma, Muvattalli'nin babası II. Murşili tarafından, Halep Kralı olarak atandığında, Talmi-Šarruma'ya yazılan ve o sırada çalınmış olan daha eski bir antlaşmanın kopyasıdır. Tarihsel giriş, Eski Babil Krallığı Yamhad'ın başkenti olan Halep'in büyük tarihini kabul ederek ve Hattuşa ile Halep arasındaki ilişkilerin tarihini en başından Hattuşili ve Murşili'nin hükümdarlıklarına kadar izleyerek başlamıştır. Devamında Halep'in Hititlerle karşılaşması, Hititlerle daha önce yapılan bir antlaşmanın ihlali, ardından şehrin Kral Tutḫaliya tarafından tahrip edilmesini anlatmaktadır. I. Šuppiluliuma'nın kenti fethiyle de sona ermektedir. I. Šuppiluliuma şehri ele geçirdikten sonra oğlu Telipinu'yu Halep'i yönetmekle görevlendirmiştir. Telipinu'nun yerine antlaşmanın muhatabı olan oğlu Talmi-Šarruma geçmiştir. Metnin ilerleyen bölümlerinde, Talmi-Šarruma, antlaşmasının karşılıklı sadakat maddesinde, her iki tarafın gelecekteki torunlarını tanımayı ve korumayı kabul etmektedir. Burada, Hitit kraliyet ailesinin bir üyesi ve Šuppiluliuma'nın torunu olan Talmi-Šarruma'ya amcası tarafından ortak ataları

⁶⁶ Devecchi, "Suppiluliuma's Syrian Campaigns", 309.

⁶⁷ Devecchi, "Suppiluliuma's Syrian Campaigns", 81.

⁶⁸ Burns, *ALEPPO*, 1-2.

⁶⁹ Burns, *ALEPPO*, 11-22.

⁷⁰ CTH 75: A. KBo 1.6. B. KUB 3.6. C. KUB 3.5. D. KBo 28.120. E. KUB 48.72; D. D. Luckenbill, "Hittite Treaties and Letters", *AJSL* 37, (1921):188-90; Beckman, *Hittite Diplomatic Text*, 88.

hatırlatılmaktadır⁷¹. Talmi-Şarruma, “gelecek günlerde Halep Kralı, Hattuşa Kralını geçmeyecektir” şeklinde uyarılmaktadır. Tarihsel girişin başında Halep’in görkemli geçmişinin kabul edilmesini yansıtan bu uyarı, görünüşe göre Murşili’nin, Talmi-Şarruma’nın Halep’i eski ihtişamına kavuşturmak isteyebileceği korkusunu yansıtmaktadır.

Kaynakça

Araştırma İnceleme Telif Eserler

- Altman, Amnon. “Rethinking the Hittite System of Subordinate Countries from the Legal Point of View.” *Journal of the American Oriental Society* 123, no. 4 (2003): 741-756.
- Altman, Amnon. *The Historical Prologue of the Hittite Vassal Treaties, An Inquiry into the Concepts of Hittite Interstate Law*. Ramat-Gan: Bar Ilan University Press, 2004.
- Altman, Amnon. *Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law*. Editör Randall Lesaffer, Boston: Martinus Nijhoff, 2012.
- Beckman, Gary. “The Hittite Language and its Decipherment.” *Bulletin of the Canadian Society for Mesopotamian Studies* 31, (1996): 23-30.
- Beckman, Gary. *Hittite Diplomatic Text*. Editör Harry A. Hoffner, Scholar Press, 1996.
- Bryce, Trevor R. “Tette and the Rebellions in Nuhasi.” *Anatolian Studies* 38, (1988): 21-28.
- Bryce, Trevor R. *The Kingdom Of The Hittites*. Oxford University Press, 2005.
- Buck, Mary E. *The Amorite Dynasty of Ugarit*. Editör Michael D. Coogan, Brill, 2020.
- Burns, Ross. *ALEPPO A History*. Roudledge, 2017.
- Charpin, Dominique. “Chroniques Bibliographiques 18. Les Débuts Des Relations Diplomatiques Au Proche-Orient Ancien.” *Dans Revue d’assyriologie et d’archéologie orientale* 110, (2016): 127-186.
- Ciastres, Pierre. *Archeology Of Violence*. Çeviren Jeanine Herman, Semiotext(e), 2010.
- Collins, Billie Jean. *The Hittites And Their World*. Editör Andrew G. Vaughn, Society of Biblical Literature, 2007.
- Devecchi, Elena ve Miller, Jared L. “Hittite-Egyptian Synchronisms and their Consequences for Ancient Near Eastern Chronology.” *Egypt and the Near East-the Crossroads*, Editör Jana Mynářová, 139-176. Charles University in Prague, 2010.
- Devecchi, Elena. “Aziru, Servant of Three Masters?” *Akademie Verlag* 39, no. 1 (2012): 38-48.
- Devecchi, Elena. “Details that Make the Difference: the Akkadian Manuscripts of the “Šattiwaza Treaties.” *Die Welt des Orients Bd. 48*, no. 1 (2018): 72-95.
- Devecchi, Elena. “Suppiluliuma’s Syrian Campaigns in Light Of The Documents From Ugarit.” *New Results And New Questions On The Reign Of Suppiluliuma I*, Editör Stefano de Martino - Jared L. Miller, 81-97. LoGisma, 2013.

⁷¹ A. Gilan, “In Search Of A Distant Past: Forms Of Historical Consciousness In Hittite Anatolia,” *Anatolia* 44, (2018): 4.

- Devecchi, Elena. "Treaties and Edicts in the Hittite World." *Organization, Representation, and Symbols of Power in the Ancient Near East*, Editör Gernot Wilhelm, 637-645. Penn State University Press, 2012.
- Dietrich, M., Loretz, O., "Der Vertrag zwischen Suppiluliuma und Niqmadu Eine philologische und kulturhistorische Studie." *Die Welt des Orients* 3, (1968): 206-245.
- Gilan, Amir. "In Search Of A Distant Past: Forms Of Historical Consciousness In Hittite Anatolia." *Anatolia* 44, (2018): 1-23.
- Halayqa, Issam K. H. "The Demise of Ugarit in the Light of its Connections with Ḫatti." *Ugarit-Forschungen* 42, (2010): 297-326.
- Laroche, Emmanuel. "Fragments hittites du traite mitannien de Suppiluliuma Ier^{er}." *Ugaritica* 6, no. 3 (1969): 69-73.
- Lebrun, René, "Les traites hittites." *Traites et serments dans le proche-orient ancien, Supplement au Chier Evangile* 81. Editör Jacques Briand, René Lebrun, and Emile Puech, 15-59. Paris: Impression Dumas, 1992.
- Luckenbill, D. D. "Hittite Treaties and Letters." *AJSL* 37, (1921): 61-211.
- Matessi, Alvise. "The Making of Hittite Imperial Landscapes: Territoriality and Balance of Power in South-Central Anatolia during the Late Bronze Age." *Journal of Ancient Near Eastern History* 3, no. 2 (2016): 117-162.
- May, Larry. "Ancient Peace Treaties and International Law." *International Law and Peace Settlements*, Editör Marc Weller, Mark Retter, Andrea Varga, 31-45. Cambridge University Press, 2021.
- Miller, Jared L. "The Contribution of the Hittite Documentation to the Historical Geography of the Middle Orontes Region." *Syria Supplément IV*, (2016): 107-118.
- Nougayrol, Jean. *Textes accadiens des archives sud (Archives internationales)*. Editör C.F.A. Schaeffer, Paris: Imprimerie Nationale / Klincksieck, 1956.
- Pritchard, James B. *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton University Press, 1969.
- Sayce, Archibald Henry. *The Hittites*. The Religious Tract Society, 1980.
- Sulyok, Gabor. "Treaties, Origin." *Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Editör Wolfrum Rüdiger, 1-12. Oxford University Press, 2015.
- Weidner, Ernst F. *Politische Dokumente aus Kleinasien, Die Staatsverträge in akkadischer Sprache aus dem Archiv von Boghazköi*. Leipzig: J.C. Hinrichs'sche Buchhandlung, 1923.
- Wright, William. *The Empire of the Hittites*. James Nisbet & Company, 1886.
- Yaron, R. A. "Royal Divorce at Ugarit." *Orientalia Nova Series* 32, no. 1 (1963): 21-31.
- Zaccagnini, C. "The Forms of Alliance and Subjugation in the Near East of the Late Bronze Age." *I trattati nel mondo antico. Forma ideologia funzione*, Editör L. Canfora, M. Liverani & C. Zaccagnini, 37-79. Roma: L'Erma di Bretschneider, 1990.

Summary

The vassal relationships and Syrian policies of the Hittite Empire are the product of a broad and strategic vision. These policies were designed to consolidate the Hittites' military power, utilize their diplomatic skills, and protect their economic resources. At the same time, they took into account the Hittites' relationships with other major powers such as Egypt, Mitanni, and others, in order to maintain the balance in the region.

The Hittite system of vassal states is the most comprehensive among similar systems in the ancient Near East and is the best-documented system. Thanks to the relatively rich corpus of Hittite vassal treaties and related documents, we have a general understanding of the rights and obligations of vassal kings towards their Hittite overlords. The existing data also reveal significant differences in terms of rights and obligations among these vassal kings, indicating varying levels of dominance.

As understood from the treaty texts, the Hittite vassal treaties initially categorize the vassal states into two main categories: self-subjugated states and conquered states. Conquered states are further evaluated into three subgroups: countries that were annexed and transformed into provinces managed by royal officials as part of the Hittite homeland, countries that were allocated and granted, and rebellious countries that were forcibly brought back under control.

Differences in the conditions of subjugation of self-subjugated states and the way these conditions are presented in the preambles of the treaties prepared for them indicate another differentiation within this group. The Hittites appear to have distinguished between countries that were fully sovereign before subjugation and those that were previously subject to another overlord. According to what is written in the Treaty of Tuḫaliya IV with Šaušgamuwa of Amurru (CTH 105), Amurru was considered to be in the status of a self-subjugated state until the rebellion in the days of Bentešina, after which it began to be evaluated under the status of conquered states. One of the exceptional practices in the treaty texts is the existence of the Treaty of Šuppiluliuma I with Šattiwaza of Mitanni (CTH 52), where, contrary to the usual Hittite diplomatic traditions that did not allow the subjugated party to draft their own document, the vassal state was permitted to present its own document.

As seen in the case of Bentešina, vassal treaties could be violated despite the wrath of the gods and the might of the Hittite armies. For this reason, it is observed that the Hittites tried to bind their subjects to Hatti through other means. The most important of these methods was attempting to establish personal bonds between the vassal and the overlord through diplomatic marriages. The diplomatic marriages of the rulers of Amurru and Ugarit should be evaluated in this context.

The treaties made with Amurru were part of the competition between the Hittites and the Egyptians and turned Amurru into a loyal vassal of the Hittites. The Kingdom of Mitanni was both a rival and a strategic target for the Hittites. Šuppiluliuma I used the internal turmoil in Mitanni to forge an alliance with Šattiwaza and brought Mitanni territories under his control. This treaty increased the Hittites' influence in northern Syria, and the weakening of Mitanni consolidated the Hittites' dominance in the region. Treaties with city-states like Nuḫḫašše and Ugarit helped the Hittites control trade routes in the region and secure their economic resources. These treaties, made during the reigns of Muṣili II and Ḫattušili III, reinforced the Hittites strategic positions in the region.

In conclusion, the vassal relationships and Syrian policies of the Hittite Empire were fundamental elements that ensured the empire's regional dominance and long-term stability. By optimizing their military, diplomatic, and economic strengths, these policies reinforced the Hittites long-term presence in the region. The Hittites relationships with Egypt, Mitanni, and other major powers demonstrate how the empire maintained balance in the region and achieved its strategic objectives. This strategic approach contributed to the Hittite Empire being one of the most powerful states of the Bronze Age.